

2. Legislativní úprava nemocenského pojištění

Systém nemocenského pojištění je určen pro výdělečně činné osoby, které při ztrátě příjmu v případech tzv. krátkodobých sociálních událostí (dočasné pracovní neschopnosti z důvodu nemoci nebo úrazu či karantény, ošetřování člena rodiny, těhotenství a mateřství, péče o dítě) zabezpečuje peněžitými dávkami nemocenského pojištění.

Od 1. ledna 2009 je nemocenské pojištění upraveno **zákonem č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění**, ve znění pozdějších předpisů (dále též „zákon o nemocenském pojištění“). Jde o komplexní úpravu nemocenského pojištění, která zahrnuje jak okruh osob účastných nemocenského pojištění, jejich nároky z tohoto pojištění a stanovení výše poskytovaných dávek, posuzování zdravotního stavu pro účely nemocenského pojištění, tak organizační uspořádání nemocenského pojištění, jakož i řízení v tomto pojištění.

K oblasti nemocenského pojištění se kromě zákona o nemocenském pojištění dále vztahují následující právní předpisy:

- zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů (upravuje pojistné na nemocenské pojištění),
- zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů (upravuje náhradu mzdy nebo platu při pracovní neschopnosti),
- zákon č. 234/2014 Sb., o státní službě, ve znění pozdějších předpisů (upravuje plat při dočasné neschopnosti k výkonu služby),
- nařízení vlády č. 260/2019 Sb., o výši všeobecného vyměřovacího základu za rok 2018, přepočítacího koeficientu pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu za rok 2018, redukčních hranic pro stanovení výpočtového základu pro rok 2020,
- sdělení Ministerstva práce a sociálních věcí č. 270/2019 Sb., kterým se vyhlašuje pro účely nemocenského pojištění výše redukčních hranic pro úpravu denního vyměřovacího základu platných v roce 2020.

2.1 Účast na nemocenském pojištění

Nemocenského pojištění jsou účastni **zaměstnanci** (bližší určení viz § 5 zákona o nemocenském pojištění) a **osoby samostatně výdělečně činné** (dále též „OSVČ“). Zaměstnanci jsou povinně účastni nemocenského pojištění, na rozdíl od OSVČ, jejichž nemocenské pojištění je dobrovolné.

Povinná účast na nemocenském pojištění vzniká u zaměstnance (s výjimkou zaměstnance činného na základě dohody o provedení práce), pokud splňuje podmínky stanovené zákonem o nemocenském pojištění.

Jedná se o dvě základní podmínky, a to o:

- **výkon práce** na území České republiky (dále též „ČR“),
- **minimální výši sjednaného příjmu** (jedná se o tzv. rozhodný příjem, jehož hranice byla od 1. 1. 2019 stanovena na **3 000 Kč**/kalendářní měsíc.

Zvláštní podmínky účasti zaměstnanců na nemocenském pojištění jsou stanoveny při výkonu **zaměstnání malého rozsahu**. Zaměstnáním malého rozsahu se rozumí zaměstnání, v němž jsou splněny podmínky výkonu zaměstnání na území ČR, avšak není splněna podmínka sjednání příjmu ze zaměstnání ve stanovené výši. Jde o situace, kdy sjednaná měsíční částka započitatelného příjmu je nižší než rozhodný příjem, anebo měsíční příjem nebyl sjednán vůbec. Při výkonu zaměstnání malého rozsahu je zaměstnanec pojištěn jen v těch kalendářních měsících, v nichž dosáhl aspoň příjmu v příslušné rozhodné výši.

U zaměstnance činného na základě **dohody o provedení práce** vzniká povinná účast na nemocenském pojištění, pokud splňuje dvě podmínky, a to:

- výkon práce na území ČR a

- v kalendářním měsíci, v němž dohoda o provedení práce trvá, dosáhl započitatelného příjmu v částce vyšší než 10 000 Kč.

Účast OSVČ na nemocenském pojištění vzniká na základě přihlášky k nemocenskému pojištění a zaplacením pojistného na nemocenské pojištění.

Minimální měsíční základ, který si může OSVČ určit pro placení pojistného na nemocenské pojištění od 1. 1. 2019 činí 6 000 Kč. Sazba pojistného činí 2,1 % a minimální pojistné na nemocenské pojištění je v roce 2020 stanoveno na **126 Kč**.

Další informace k účasti na nemocenském pojištění získáte na adrese: <http://www.cssz.cz/cz/nemocenske-pojisteni/ucast-na-pojisteni/> a na adrese <https://www.cssz.cz/web/cz/osvc-nemocenske-pojisteni-ucast-na-pojisteni>.

2.2 Nemocenské

Dočasná pracovní neschopnost je stav člověka, který je **lékařem ze zdravotních důvodů dočasně uznán neschopným k výkonu** svého dosavadního **zaměstnání**. Ošetřující lékař zdůvodní dočasnou pracovní neschopnost uvedením jedné z následujících kategorií na elektronickém „Rozhodnutí o dočasné pracovní neschopnosti“:

- **nemoc** – za případy dočasné pracovní neschopnosti pro nemoc jsou považovány všechny případy nemocí a úrazů podle **Mezinárodní statistické klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů** (MKN-10).
- **pracovní úraz** – pracovním úrazem se rozumí **poškození zdraví nebo smrt zaměstnance**, došlo-li k nim nezávisle na jeho vůli krátkodobým, náhlým a násilným **působením zevních vlivů** při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s ním (viz § 271k odst. 1 až 3 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů).
- **ostatní úrazy** – za ostatní úrazy jsou považovány případy **poškození zdraví**, na jehož následky je postižený v dočasné pracovní neschopnosti, které však lékařem **nebyly vyhodnoceny jako pracovní úraz**.

Zaměstnanec nebo OSVČ, který je uznán ošetřujícím lékařem dočasně práce neschopným (nebo mu byla nařízena karanténa), má nárok na **nemocenské od 15. kalendářního dne** trvání jeho dočasné pracovní neschopnosti do konce dočasné pracovní neschopnosti, **maximálně však 380 kalendářních dnů** počítaných od vzniku dočasné pracovní neschopnosti (včetně zápočtů předchozí doby trvání dočasné pracovní neschopnosti). OSVČ však pro získání nároku na nemocenské musí být účastna dobrovolného nemocenského pojištění OSVČ alespoň po dobu 3 měsíců bezprostředně předcházejících dni vzniku dočasné pracovní neschopnosti.

Po dobu **prvních 14 kalendářních dnů** je zaměstnanec (nikoli OSVČ), kterému trvá pracovní vztah zakládající účast na nemocenském pojištění, zabezpečen **náhradou mzdy nebo platu**¹, kterou poskytuje zaměstnavatel podle zákoníku práce. Náhrada mzdy náleží za pracovní dny a to při dočasné pracovní neschopnosti od 1. pracovního dne.

Příjemci starobního důchodu nebo invalidního důchodu pro invaliditu 3. stupně se nemocenské vyplácí od 15. kalendářního dne trvání dočasné pracovní neschopnosti (karantény) po dobu nejvýše 70 kalendářních dnů, nejdéle však do dne, jímž končí pojištěná činnost.

¹ Ještě v 1. pol. 2019 náhrada mzdy náležela zaměstnanci pouze od 4. do 14. dne dočasné pracovní neschopnosti. Kvůli zrušení třídní karenční doby (doba, za kterou zaměstnanec nedostával náhradu mzdy) od 1. 7. 2019 je zaměstnavatel povinen vyplácet náhradu mzdy zaměstnanci od 1. do 14. dne pracovní neschopnosti.

Nemocenské náleží rovněž ve stanovených případech, jestliže ke vzniku dočasné pracovní neschopnosti (karantény) došlo po skončení pojištěného zaměstnání v tzv. **ochranné lhůtě**. Účelem ochranné lhůty je zajistit bývalého zaměstnance po stanovenou dobu po skončení pojištění pro případ vzniku sociální události (dočasné pracovní neschopnosti) dříve, než opět nastoupí do dalšího zaměstnání. Ochranná lhůta v případě uplatňování nároku na nemocenské činí 7 kalendářních dnů ode dne skončení zaměstnání, které zakládalo účast na nemocenském pojištění. U **zaměstnání kratších než 7 kalendářních dnů** činí **ochranná lhůta** pouze tolik dnů, kolik činilo toto poslední zaměstnání.

Ochranná lhůta neplyne

- z pojištěné činnosti poživatele starobního důchodu nebo invalidního důchodu pro invaliditu 3. stupně,
- z dalšího zaměstnání sjednaného jen na dobu dovolené v jiném zaměstnání,
- ze zaměstnání zaměstnance činného na základě dohody o provedení práce,
- ze zaměstnání malého rozsahu,
- ze zaměstnání, které si žák nebo student sjednali výlučně na dobu školních prázdnin nebo jejich část,
- v případě, že pojištění odsouzeného skončí v době jeho útěku z místa výkonu trestu odnětí svobody.

Jestliže si pojištěnec přivodil dočasnou pracovní neschopnost zaviněnou účastí ve rvačce nebo jako bezprostřední následek své opilosti nebo zneužití omamných prostředků nebo psychotropních látek nebo při spáchání úmyslného trestného činu nebo úmyslně zaviněného přestupku, **náleží mu nemocenské za kalendářní den v poloviční výši. Nárok na nemocenské nemá pojištěnec**, který si dočasnou pracovní neschopnost **přivodil úmyslně**. Pojištěnec nemá nárok na nemocenské ani v případě, kdy vznikla dočasná pracovní neschopnost nebo byla nařízena karanténa v době útěku z místa vazby nebo z místa výkonu trestu odnětí svobody.

2.3 Uplatnění nároku na dávku nemocenského

Vydávání rozhodnutí o dočasné pracovní neschopnosti probíhá od 1. 1. 2020 elektronicky². Bylo tak upuštěno od zdlouhavého oběhu listinných dokumentů, který byl nahrazen elektronickým oběhem dokumentů.

Ošetřující lékař od 1. 1. 2020 hlásí vznik, trvání a ukončení dočasné pracovní neschopnosti přímo správě sociálního zabezpečení pouze elektronicky. Ošetřující lékař již nevydává zaměstnanci žádné papírové díly neschopenky určené pro zaměstnavatele. Zachován zůstal pouze „Průkaz dočasné práce neschopného pojištěnce“, který má u sebe zaměstnanec pro své potřeby a k informaci. **Hlášení** správě sociálního zabezpečení **o vzniku dočasné pracovní neschopnosti je při dočasné pracovní neschopnosti přesahující 14 kalendářních dnů automaticky považováno za žádost o nemocenské**. Ošetřující lékař hlásí trvání dočasné pracovní neschopnosti přímo správě sociálního zabezpečení. Hlášení o ukončení dočasné pracovní neschopnosti, které ošetřující lékař rovněž zasílá přímo správě sociálního zabezpečení, je automaticky i dokladem pro ukončení výplaty nemocenského.

Zaměstnavatel je povinen po 14 dnech trvání neschopnosti zaslat ČSSZ **Přílohu k žádosti o dávku**, která obsahuje údaje potřebné pro posouzení nároku, výpočet a výplatu nemocenského, **a to v elektronické formě** (papírový tiskopis je možno použít pouze v případě technického výpadku). Do přílohy k žádosti o dávku zaměstnavatel nově uvede informaci o tom, kam je zaměstnanci vyplácena mzda nebo plat (stejným způsobem se zpravidla bude zaměstnanci vyplácet nemocenské). Podklady ke srážkám z dávek se mohou zasílat stále stejným způsobem, buď poštou, nebo přes datovou schránku. Při skončení dočasné pracovní neschopnosti zaměstnavatel zašle hlášení s údaji potřebnými pro výplatu poslední dávky nemocenského.

² eNeschopenka byla přijata zákony č. 259/2017 Sb. a č. 164/2019 Sb. Více o vystavování elektronických neschopenek na <https://www.cssz.cz/web/eneschopenka/>.

2.4 Uplatnění nároku na ostatní dávky nemocenského pojištění včetně nemocenského z důvodu nařízené karantény

Zaměstnanec předá žádost o dávku, kterou zpravidla vystavuje lékař, svému zaměstnavateli, který ji spolu s podklady pro stanovení nároku na dávku a její výplatu zašle příslušné okresní správě sociálního zabezpečení, která provádí nemocenské pojištění zaměstnanců. K žádosti zaměstnance o dávku nemocenského pojištění je zaměstnavatel povinen vyplnit zákonem předepsaný tiskopis, jehož vydávání zajišťuje Česká správa sociálního zabezpečení. Jedná se o přílohu k žádosti o dávku nemocenského pojištění. Tato příloha je uveřejněna na webových stránkách České správy sociálního zabezpečení. Na tiskopisu zaměstnavatel uvede především započitatelné příjmy zaměstnance v rozhodném období a počet tzv. „nezapočitatelných dnů“ v tomto rozhodném období, aby okresní správa sociálního zabezpečení mohla vypočítat denní výši dávky. Zaměstnavatelé přijímají žádosti o dávku i od svých bývalých zaměstnanců.

Služební útvary provádějí nemocenské pojištění příslušníků Policie České republiky, Hasičského záchranného sboru České republiky, Celní správy České republiky, Vězeňské služby České republiky, Bezpečnostní informační služby a Úřadu pro zahraniční styky a informace, vojáků z povolání, odsouzených ve výkonu trestu, kteří vykonávají práci ve výkonu trestu, a osob obviněných vykonávajících práci ve vazbě.

2.5 Výpočet dávky nemocenského

Výše dávky nemocenského se počítají z denního vyměřovacího základu, který se zjistí tak, že započitatelný příjem zúčtovaný zaměstnanci v rozhodném období (zpravidla období 12 kalendářních měsíců před kalendářním měsícem, ve kterém vznikla sociální událost – v případě výplaty nemocenského dočasná pracovní neschopnost) se dělí počtem „započitatelných“ kalendářních dnů připadajících na toto rozhodné období. Takto stanovený průměrný denní příjem se upravuje (redukuje) pomocí tří redukčních hranic na denní vyměřovací základ.

Výši tří **redukčních hranic** platných od 1. ledna kalendářního roku vyhlašuje Ministerstvo práce a sociálních věcí formou Sdělení ve Sbírce zákonů.

V roce **2020** činí 1. redukční hranice **1 162 Kč**, 2. redukční hranice **1 742 Kč**, 3. redukční hranice **3 484 Kč**.

Redukce u nemocenského se provede následujícím způsobem.

- do **první redukční hranice** se započte **90 %** denního vyměřovacího základu,
- z části denního vyměřovacího základu **mezi první a druhou redukční hranicí** se započte **60 %**,
- z části **mezi druhou a třetí** redukční hranicí se započte **30 %**,
- k části **nad třetí** redukční hranicí **se nepřihlédne**.

Výše **nemocenského** činí **60 %** denního vyměřovacího základu **od 15. kalendářního dne** trvání dočasné pracovní neschopnosti nebo karantény, **od 31. kalendářního dne** dočasné pracovní neschopnosti nebo karantény sazba činí **66 %** denního vyměřovacího základu a dále **od 61. kalendářního dne** dočasné pracovní neschopnosti nebo karantény činí sazba nemocenského **72 %** denního vyměřovacího základu.

Výše nemocenského u **dobrovolných členů integrovaného záchranného systému** (např. u dobrovolných hasičů) činí **100 %** denního vyměřovacího základu, pokud tato dočasná pracovní neschopnost nebo karanténa vznikla v důsledku zásahu (tj. v důsledku provádění záchranných a likvidačních prací), k němuž byla jednotka nebo složka integrovaného záchranného systému povolána. Tuto skutečnost pojištěnci potvrdí operační středisko integrovaného záchranného systému.

Orientační výši dávky spočítá příslušná [kalkulačka MPSV](#).

2.6 Nejvýznamnější legislativní změny v oblasti nemocenského pojištění

Dlouhodobý vývoj dočasné pracovní neschopnosti je významně ovlivňován legislativními změnami, týkajícími se výší dávek nemocenského pojištění a počátku jejich poskytování. Nejdůležitější legislativní změny, které byly přijaty v systému nemocenského pojištění přibližně v posledním desetiletí a které významným způsobem ovlivňují i srovnatelnost dat zdravotnické statistiky, jsou následující:

- Dnem **1. 1. 2009** nabyl účinnosti nový zákon o nemocenském pojištění č. 187/2006 Sb., který zejména přenesl provádění nemocenského pojištění z tzv. velkých organizací (s více než 25 zaměstnanci) na orgány nemocenského pojištění (ČSSZ a OSSZ), posílil ochranné prvky proti zneužívání systému (**karenční doba, náhrada mzdy**), zvýšil počet redukčních hranic pro výpočet denního vyměřovacího základu ze dvou na tři, **zainteresoval zaměstnavatele** na vývoji pracovní neschopnosti zaměstnanců (náhrada mzdy za 4. až 14. den dočasné pracovní neschopnosti).
- **Od 1. 1. 2011 do 31. 12. 2013** začíná **podpůrní doba u nemocenského** až **22. kalendářním dnem** trvání dočasné pracovní neschopnosti, v období 4. až 21. kalendářního dne poskytoval zaměstnavatel zaměstnanci náhradu mzdy nebo platu podle zákoníku práce.
- Od 1. 1. 2012 byl novelou zákoníku práce a zákona o nemocenském pojištění **rozšířen okruh nemocensky pojištěných osob** o zaměstnance činné na základě **dohody o provedení práce** při započitatelném **příjmu vyšším než 10 tis. Kč** v kalendářním měsíci.
- **Od 1. 1. 2014** byla ukončena platnost přechodného ustanovení o délce poskytování náhrady mzdy nebo platu; **nárok na nemocenské** tedy vzniká **od 15. kalendářního dne** trvání dočasné pracovní neschopnosti.
- Od 1. 1. 2019 došlo ke **zvýšení minimální výše sjednaného příjmu** (jedná se o tzv. rozhodný příjem). Tato částka se zvýšila na částku 3 000 Kč.
- S účinností od 1. července 2019 byla **snížena sazba pojistného na nemocenské pojištění** pro zaměstnavatele a OSVČ z 2,3 % **na 2,1 % z vyměřovacího základu** se **zrušením karenční doby** zákonem č. 32/2019 Sb. S účinností od 1. července náleží **náhrada mzdy, platu nebo odměny z dohody** ve výši 60 % redukovaného průměrného výdělků **i za první tři dny** dočasné pracovní neschopnosti.

